

SAVAŞLARDAN SONRA ÇAĞDAŞ SANATTAN BİZE KALAN DUYGU

Naile ÇEVİK

*Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel
Bölümü, nailesalman@gmail.com*

ÖZ

Anahtar kelimeler:

*Çağdaş Sanat,
Savaş, Sanat.*

Görünenin ötesine dair sorgulamaların başladığı günden bugüne kadar sanatsal çalışmalarda da bireyselliğin öne çıktığını daha çok hissetmekteyiz. Sanayi Devrimi sonrasında modernleşme sürecine giren sanatçı, bu yenilenme sürecinde iki büyük dünya davası ile karşı karşıya kalmıştır. Birçok yeniliğin yaşandığı ve umutla daha iyiye ulaşma amacı içerisinde olan sanatçının duygu durumu savaşın acımasızlığıyla derinden ve onarılamaz bir biçimde sarsılmıştır. Bu süreç; bireysel ifade biçimlerine ve sorgulamalara sebep olması nedeniyle, sanatçının kendisiyle yüzleşmesi sorunsalını ortaya çıkarır. İşte bu yüzleşme sanatçının en büyük sancısıdır. Orada öğrenir, orada üretir ve orada var olur.

AFTER WARS THE EMOTION REMAINING TO US FROM CONTEMPORARY ART

ABSTRACT

Keywords:
*Contemporary Art,
War, Art.*

From the day scrutinizing for beyond-the-visual has begun until today, we feel the come forward of individualism more in art works. The artist, who entered into the process of modernization after the industrial revolution, faced with two big World Wars during this innovation process. The emotion state of the artist, who aim to reach better with hope in a world where lots of innovations take place, gets a deep and irrecoverable a way shock with the cruelty of war. This process; because of form of individual expression and scrutinizes bring out problematic which confrontation of artist with him/herself. And this confrontation is the biggest pain of the artist. He/she learns there, produces there and exists there.

Giriş

Zaman ve o zamanın getirileri bireyi içinde yaşadığı toplum ve olaylar zinciri bakımından kuşatır. Farklı dönemler farklı duygu ve düşünce eğilimine sahip toplumları oluşturur. Kagan'a göre; "Bir sanatçı yapıtında kendi düşünce ve duygularını, kendi kişisel manevi yaşamını tüm doluluğuyla yansıtır. Bu anlamda da kendi yarattığı her zaman için, "kendisinin anlatımı"dır (2008). Savaşlar, buhranlar, krizler, salgınlar gibi sosyal yaşantı içerisinde bireyi etkileyen tüm faktörleri o dönemin sanatında görmek mümkündür. Sanat çoğunlukla ruhsal bütünlüğü çevreleyen bu dünyaya ait gerçeklikleri, ruhun üzerinde eğreti duran tüm duyguları ve durumları estetik kaygılarla gözler önüne serer (Boerescu:2006,113). I.Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'yı saran acı hava-Kisling, Modigliani ve Pascin melankolik bir anlatıma yönlendirirken, Soutine de şiddetli ifade yöntemlerine başvurmasına sebep olmuştur (Çakır Aydın,2002).Savaş olgusunun sanatçının içsel dünyasında aldığı şekil sanatçının üretimine olan yaklaşımıyla doğrudan bağlantı haline geçer. Bu tutumun en güzel örneklerinden birini Zero sanat akımı sunar. II. Dünya Savaşı ertesinde Almanya'yı sarmış olan kasvet ve acının ortasında hayat bulan (1957 Düsseldorf) ve yine o acıdan beslenen bir umut aşısı. Bu akım HeinzMack, OttoPiene isimli iki Alman sanatçının bir seçim yapması sonucu oluşmuştur aslında. Savaşın yokediciliği karşısında eserlerini sergileyecek bir alan bulamadıkları sıradadevam etmek ve vazgeçmek arasında yaptıkları bir seçimdir.

Sanat savaşın olumsuzluğuna verilecek en etkili cevaptır belkide. Bu iki öncü sanatçı duyarsızlaşma ya da boyun eğmenin aksine "Sanat sıfırdan başlamalı" ilkesiyle bir ışık yolunu seçerler. Yeniden başlamak için sıfır noktası. Daha iyiye umut, daha güzele özlem ile.

"Evet, daha iyi bir dünya hayal ediyorum.

Daha kötüsünü mü hayal etmeliydim?

Evet, daha geniş bir dünya arzuluyorum.

Daha darını mı arzulamalıydım?"

OttoPiene, 1961

Resim 1. HeinzMack, Işık Stelleri, 1964-2014

Resim 2. OttoPiene, Şişme Nesnelere, 2014

Zero sanatçıları saf renk ve saf ışığı kullanarak sanatı ve bireyleri özgürleştirmenin yanında üretime dair ticari kaygılarına göz ardı ederler (Özer:2015). 1967 yılında son bulan bu akım varlığını sürdürdüğü 10 yıllık dilim içerisinde sanatın bir iletişim aracı olarak kullanılabilirliğinin en etkili örneklerinden birini ortaya koymuştur.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıl, kalıpların dışına çıkmanın yanında keskin ayrımların yok olduğu, bütünsel ve olabildiğince bireysel bir yaklaşım sunar. Belkide bu sebeple bir sanat akımında bahsedemiyor; yerine arayışlar ya da yönelimler diyerek daha küçük grupları çağırıyor kavramları kullanıyoruz. Sanatçı üretendir. Üretim ise içsel ve dışsal birikimi gerektirir. Bu sebeple sanatçının ilk bilmesi gereken kendi bedeni içinde hapsolmuş düşünce yapısı ve duygularıdır.

"Yaratıcı sanatçı, acıdan yola çıkıp, mutluluğa ulaşmayı becerendir" (May:2003) söylemiyle yıllardır çalışmalarını bu doğrultuda gerçekleştirmiş olan Yugoslav sanatçı Marina Abramoviç kendi bedeninin sınırlarını tanımak için zaman zaman acıyı kullanır. Kendisini fiziksel anlamda riske atan sanatçı, çalışmalarında izleyiciyi acılarıyla karşılaştırma dürtüsü içindedir. Bu doğrultuda kendi geçmişine dair taşıdığı tüm duyguyu sanatında sunarken toplumun aynası rolünü de üstlenmiş olur. Çünkü sanat evrenin derinliğinin bir aynasıdır (Eroğlu:2014). Abramoviç'te topluma/bireye yaşatılan acılara ve dolayısıyla o toplumun içinde yaşamış olan kendisine ayna tutar.

"İnsanın dünyaya mutlu olmak için gelmediği aşikârdır. Bu, çocuğun doğarken ağlamasından bellidir. Bu ağlama, insanın doğa içindeki çaresizliğinin ve ömür boyunca çekeceği acıların işaretidir." Camus, 2002

Resim 3. Marina Abramoviç. Balkan Baroque. Performans, Venedik Bienali, 1997, Sean Kelly Galery, New York.

II. Dünya Savaşı sonrasında ve dışta tecrübe eden Abramoviç toplumun yaşadığı acının duygu boyutunu Venedik Bienali'nde tüm dünyayla paylaşır. 1997 yılında düzenlenen "Gelecek, Bugün, Geçmiş" konulu 47. Venedik Bienali'nde "Balkan Baroque" isimli performansıyla izleyici üzerinde yarattığı duyguya odaklanır. Marjinal sınırların peşinde bir yüzleştirmedir bu. Performansta 1500 kilo çığ sığır kemiklerini havasız bir bodrum katında 4 gün boyunca temizler. Tıpkı diğer performanslarında olduğu gibi fiziksel boyutu ön planda olan bu eylemde yoğun kan kokusunun kapalı ortamda yaratmış olduğu atmosfer ve bu atmosferin izleyicide bıraktığı etki Abramoviç'ebienalde Altın Aslan en iyi sanatçı ödülünü kazandırır. Sanatçı bu çalışmasına dair Thomas McEvelley ile yaptığı bir söyleşide çalışmasındaki uç boyutun sebebinin kendi yaşantısındaki aşırı durumlar ile özdeşleştirdiğini belirtir. "Çünkü ben gerçek Balkanlıyım ki orada herşey aşırıdır; aşırı eğilimler, aşırı yanlışlar, aşırı şiddet, kahramanlıklara dair aşırı hisler ve geriye kalanın tümü." (McEvelley, 1998:15). Abramoviç'in bu çalışması hem Komünizm ve Balkan iç savaşlar altında geçen hayatını hem de etnik temizliği anlatma girişimi olarak yorumlanabilir (Güven, 2015). Bunun ötesinde bir arınmayıda çağırıştır. Etnik kemikten ayrılması gerçeği kabullenme ve bu acı duyguyla yüzleşebiliyor olma durumunun fiziksel bir boyutta ifade edilmiş olarak değerlendirilebilir. Yılmaz'a göre Abramoviç gibi eylem aracılığıyla beden üzerine yoğunlaşan sanatçılar sayesinde kendi bedenimize, sanat tarihine sanat yapıtlarında gösterilen şeylere yeniden bakmaya, biçim ve anlam üzerinde yeniden düşünmeye başladık ve görmediğimiz ya da gördüğümüz halde görmezden geldiğimiz bazı şeyleri yeniden görmeye başladık (Yılmaz, 2006:283).

Kagan'a göre; gelişme, kalıcı olan ile kendini yenileyenin, zamanla geçen ile değişime uğrayanın çelişik birliğini sürekli olarak kendi içinde taşıyor (Kagan, 2008:463). Çinli sanatçı Ai Weiwei bu çelişkinin duygusal boyutunu çok yakın zamanlarda tüm dünyaya hissettirmiştir. Sanatçının geçtiğimiz aylarda Avrupa'ya geçmeye çalışan mültecilere ait yüzlerce can yeleği ile giydirdiği Berlin Konser Evi sütunlarındaki enstalasyonu, sanat eserinin mekân ve nesne boyutundaki gücünü yansıtır niteliktedir. Ancak eleştirilmesi ortaya koymuş olduğu bu çalışmanın sanatçının 21. yüzyıl bilgi çağında yaşanan savaşların insanda yaratmış olduğu çelişik durumu etkili bir biçimde yansıtmış olduğunu gerçeğini değiştirmez. Sanatçı, Berlin'de bir konser evine eğlenme-muadıyla giden insanların mültecilere ait can yelekleri ile karşılar. Böylece izleyici savaşların getirirlerine dair acı gerçeklerle yüzleşmek zorunda kalır. Bir sanat nesnesi olarak can yelekleri bağlamından uzak bir mekân çelişkiyle kayıtsızlığa karşı olan tepkiyi güçlendirmiştir.

Resim 4. Ai Weiwei, Enstelasyon, Berlin Konser Salonu, 2016

Çağdaş sanat tanık olma potansiyeli üzerinde bizlere gerçeği göstermenin ötesine olguyu içselleştirmeye odaklanmaktadır. Çünkü acı ne kadar artıyorsa duyarsızlaşma da o derece fazlaşmaktadır. Toplumsal olaylara yönelik kayıtsızlığın tahammül edilemediği noktalarda sanatçılar müdahale derecesinde işlere imza atıyorlar. Bu statüdeki çalışmalara karşı ilgi kaybı olduğundaysa sanatçılar mutlaka yeni olanla bizi sarsıcı manevralar yapma imkanına sahiptir. Tüm bu var olma savaşı içinde bize kalansa yaşamaya ya da sanat yapmaya devam etmek. Neticede ikisi arasında çok ta bir fark olduğu söylenemez.

Sonuç ve Değerlendirmeler

İnsana ait en önemli etkinlik alanlarından biri olarak değerlendirilen sanata dair toplumlara, teknolojik gelişmelere ve değişen çağın koşullarına göre farklı tanımlamalar/açıklamalar yapılmış olmasına rağmen günümüz koşullarında hem anlam ve içerik konusunda hem de disiplinlerarası geçişlerde artık katı sınırların aşıldığına tanıklık etmekteyiz.

Bu anlamda plastik sanatların her dalı görsellik, teknik, anlamsal açılımlar, bütünsellik/parçalanmışlık, malzeme ve estetik kaygılar gibi birçok açıdan etkileşim içerisinde olmuştur. Plastik sanatlarda hazır nesnenin (readymade) yanı sıra kolaj, asamblaj ve fotomontajın cesur kullanımı daha sıklaşmıştır. Disiplinlerarası süreçte sanatın heterojen yapısı dinamik ve radikal bir homojenliğe dönüşmektedir. Plastik sanatlarda hazır nesnelerin yanı sıra kullanılan kan, keçe, iç yağ, kemik, et, su, silah, canlı hayvanlar (kır kurdu, yılanlar vs.) gibi geniş bir yelpazede yer alan bu alternatif malzemelerin kullanılması amaç hem izleyiciyi düşünmeye zorlamak hem de sanatçıların bilindik malzeme ve düşünce kalıplarının dışına çıkarak özgün üretimlerde bulunmasını sağlamaktır.

Çağdaş sanatta izleyici tarafında alışkın olunan düşünce kalıpları bir daha tekrar yüzüne bakılmaksızın köklü bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Sanatçı üretimleri artık önceden tahmin edilemez biçimlerde, mekânlarda ve

malzemelerle izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Bu durum kimi zaman şaşırtıcı hatta şok edici olmasının yanı sıra zaman zaman da izleyicide anksiyeteye yol açarak kışkırtıcı bir yapıya dönüşebilmektedir.

Sanatçı tarafından yaşanan veya yaşatılan bu süreçte; aslında sanatçı izleyicinin içine hapsediği sonsuz güven ve konfor alanından onu isteği dışında çekip alarak; iç savaşlar, açlık, cinsiyet ayrımcılığı, mülteci sorunu, çevre sorunları, etnik sorunlar, engellenebilir hastalıklara bağlı ölümler gibi insana dair olaylar ya da insanlık için toplumsal olayların farkına varabilmesi için sanatsal üretimlerini sarsıcı hatta şok edici bir eylem olarak kullanmıştır.

Bu süreçte izleyicide karşılaşma, yüzleşme, sorgulama, rahatsız olma ve sanata konu olan durum için bir şeyler yapma/yapabilme isteği durumlarını doğurarak bir farkındalık oluşturmak istenmektedir. Plastik sanatların bu yönü sanatsal üretimlerin ve sanatçının beğenilen, arzu edilen ve göz önünde bulunması istenilen durumun tam tersine bir anlamda sanatın "öteki" ve son derece etkileyici ve sarsıcı bir yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

BOERESCU, Zuhale Baysar. Toplum, Şeffaflık ve Sanat. Hacettepe Üniversitesi Sanat Yazıları Dergisi, 15, 109-129, 2006.

ÇAKIR AYDIN, Mukadder. Sanatta Eleştirelilik. İstanbul: Beta Basım, 2002.

EROĞLU, Özkan. Sanatta Derin Hislenmenin Felsefesi. İstanbul: Tekne Yayınları, 2014.

GÜVEN, Merve. "Yugoslavya'nın Çılgılığı; Marina Abramoviç". Başkent Üniversitesi 2. Sanat ve Tasarım Eğitimi Sempozyumu, (27-28 Nisan 2015): 182-186.

KAGAN, S. Moissej. Estetik ve Sanat Notları. Çev. Aziz Çalışlar. İstanbul: Karakalem Kitabevi, 2008.

PEJİC, Bojana. Marina Abramovic: Artist Body. Milano: Published by Charta, 1998.

RAY, Man. Yaratma Cesareti. Çev. Alper Oysal. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

ÖZER, Yaprak. "Sanatta Sıfır Noktası", (30.11.2015) 12 Haziran 2018.

<http://www.yaprakozer.com/sanatta-sifir-noktasi/>

YILMAZ, Mehmet. Modernizmden Postmoder-

nizme Sanat. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.